

In opdracht van het Amerikaanse tijdschrift The Atlantic Monthly trok Bernard-Henri Lévy door de Verenigde Staten. Van het Rikers-gevangenis-eiland tot de megakerken in Chicago, van de moslingemeenschappen in Detroit tot een Amishdorp in Iowa. Van Seattle tot

Eén vraag komt steeds terug bij Lévy: wat betekent het Amerikaan te zijn, en wat is Amerika vandaag?

Guantánamo. Onderweg ontmoette hij een heleboel gewone en minder gewone Amerikanen. Van neocon Richard Perle tot detectiveschrijver James Ellroy. Van Hillary Clinton tot actrice Sharon Stone. Van schrijver Norman Mailer tot diplomaat Richard Holbrooke.

Tocqueville

Eén vraag komt steeds terug in het boek: wat betekent het Amerikaan te zijn, en wat is Amerika vandaag? Die vraag stelde in de vroege 19de eeuw ook een andere Fransman, de liberale denker Aléxis de Tocqueville (1805-1859). Tocqueville trok in opdracht van de Franse regering naar Amerika om er de prille democratie te bestuderen. Het eerste deel van zijn klassieker 'De la démocratie en Amérique' verscheen in 1835.

Lévy geeft aan het begin van 'American Vertigo' toe dat hij eigenlijk niet zo vertrouwd was met het werk van Tocqueville. Niettemin is het in Tocquevilliaans perspectief dat hij zijn reis aanpakt. Tocqueville, hoewel afstammeling van een aristocratische familie, benaderde het democratische Amerika als een land van ver- en bewondering. Hij stond ietwat dubbelzinnig tegenover de democratie. Hij voelde haar aan als onvermijdelijk, maar zag ook als eerste de nadelen ervan: de sociale afbraak, de individualisering, de dictatuur van een gezichtsloze meerderheid. Wat in Amerika gebeurde, was voor Tocqueville een geweldig sociaal experiment dat een les diende te zijn voor het oude Europa. Daarom was hij ook

Bernard-Henri Lévy

American
Vertigo

Grasset

zo geïnteresseerd in de nieuwe model-gevangenissen die in de Verenigde Staten geopend waren.

Isoleren

Als Bernard Henri-Lévy anderhalve eeuw later dezelfde reis maakt, is de situatie heel anders. De gevangenissen in de VS blijken geen model meer te zijn. Het zijn integendeel oorden van sociale uitsluiting, van rassendiscriminatie, ja van de overtreding van elk principe van een rechtsstaat (zoals in Guantánamo of Abu Ghraib).

Na een eerste hoofdstuk waarin hij het heeft over de vele Amerikaanse vlaggen in Newport, Rhode Island, en wat ze betekenen voor een Amerikaan, zet het tweede hoofdstuk meteen de toon van het boek. Lévy bezoekt Rikers Island: een gevangeneiland in de baai van New York. Dat is niet eens een 'maximum security prison', er zitten geen terdoodveroordeelden. Maar het beeld dat Lévy ervan schetst is treffend: hier wordt het uitschot, alles wat niet past in het beeld dat de VS van zichzelf wil geven, op een hoop gegooid.

Lévy komt herhaaldelijk terug op de armen, de daklozen, de gevangenen die het onzichtbare deel van de VS vormen. En die slechts in uitzonderlijke omstandigheden, zoals na de orkaan Katrina, zichtbaar worden. 'Katrina maakte op paradoxale wijze de onzichtbaren zichtbaar', aldus Lévy. Want de veelal zwarte armen, die de middelen niet hadden om te vluchten, stonden plots in het middelpunt van de belangstelling.

Rikers Island is lang niet de enige gevangenis die in dit boek opduikt. Er is natuurlijk de absolute gevangenis Alcatraz, waaruit niemand ooit ontsnapt is en die nog meer dan Rikers Island de obsessie van de Amerikanen verpersoonlijkt om het kwaad uit te drijven, te isoleren. Liefst op een eilandrots waar niemand kan ontsnappen.

Identiteit

Maar wat is het nu om Amerikaan te zijn? De meest typerende anekdote die Lévy erover vertelt, is die van de jonge Amerikaanse politieofficier Santa Ana, van Mexicaanse oorsprong, die patrouilleert aan de streng bewaakte grens met Mexico. Dat is de zachte onderbuik van de VS, daar waar het isolement van de onderklasse niet zo erg goed

lukt, daar waar dagelijks vele Mexicaanse illegalen trachten de grens over te steken. Die oversteek hebben ook de ouders van de politiemans ooit gemaakt. Hij is nu Amerikaans staatsburger, en daarom jaagt hij op wie zijn neven en nichten zouden kunnen zijn. Hij mag enige sympathie voor hen hebben, maar, zegt hij tot Lévy: 'Ik ben Amerikaan, in de eerste plaats Amerikaan. En ik doe mijn Amerikaanse plicht.'

In zijn lange, filosofisch getinte epiloog buigt Lévy zich nogmaals over de vraag wat dat Amerikaan zijn - dat iemand van wild tot jager kan maken - dan wel mag zijn. Het is iets dat sterk is en van grote symbolische waarde, concludeert hij. Maar dat tegelijk ook leeg is, zonder substantie of essentie. Een leeg label, kortom, dat bepaalt wie erbij hoort en wie er niet bij hoort. Een merkteken dat geen garantie, maar wel een voorwaarde is voor een ander leven. Om het te krijgen, doe je alles. Zelfs op je vroegere lotgenoten jagen.

Anti-Amerikanisme

De balans van Bernard-Henri Lévy's Amerikaanse reis is niet bepaald positief te noemen. Zeker nuanceert hij veel Europese vooroordelen. Zo toont hij aan dat er wel degelijk een Amerikaanse sociale zekerheid bestaat, alleen komt ze niet alleen van de staat maar van diverse instanties, ook uit de privé-sector. Hij is gekant tegen de neocons, maar bewondert hoe zij mee de politiek in de VS kunnen bepalen. En hij relativeert het Amerikaanse imperialisme en de macht van het Amerikaanse leger.

Maar toch. Is ook Lévy in de val getrapt van het Franse anti-Amerikanisme dat hij in het begin van zijn boek uitdrukkelijk verwerpt? Of is de werkelijkheid van de VS vandaag werkelijk zo weinig positief? Of is er nog iets anders? Lévy laat af en toe blijken dat hij bijgestaan wordt door een assistente en soms vergezeld is door een cameraploeg. Is hij misschien in de Paul Jamberval getrapt en heeft hij alleen maar de donkere, want spectaculaire, kant van de VS opgezocht? Hoe ook, zijn boek roept vragen op, over de VS én over Europa.

Marc HOLTTHOF

■ Bernard-Henri Lévy - American Vertigo. 2006, Parijs, Grasset, 500 blz., 20,9 euro, ISBN 2-246-68391-2. Het boek verscheen ook in Engelse vertaling bij Random House, 320 blz., 24,95 dollar, ISBN 978-1-4000-6434-2.